

Yabancı Dil Olarak Türkçe ve Almanca Öğretimi Ders Kitaplarında Kalıp Yargılar Bağlamında Türk İmgesi*

Turkish Image in the Context of Stereotypes in Turkish and German Teaching Coursebooks As a Foreign Language

Uğur CANSIZ**
Hasan BOLAT***

Öz:

Çağımız dünyasında bireyler ve toplumlar birbirleriyle daima etkileşim içerisinde-
dirler. Bu etkileşim süreçlerinde farklı değişkenler sayesinde geçmişten bugüne aktarı-
lan görsel, işitsel, yazınsal materyaller aracılığıyla bireyler ve dahi toplumlar birbirlerine
karşı olumlu ya da olumsuz düşünsel ve davranışsal tutumlar geliştirebilmektedirler.
Bu noktada da gerek bireyler gerekse de toplumlar arası iletişim süreçlerinde hedef
kitleye yönelik hem düşünsel hem de davranışsal çerçevede “kalıp yargı” (“stereotip”)
içeren imgesel bakış açıları ve yaklaşımlarla yüzyıllardır karşılaşılabilmektedir. Bu
minvaldeki ‘kalıp yargı’ içeren imgesel tasvirlerle karşılaşılan etkileşim süreçlerinden
birisi de yabancı dil öğretim süreçleri ve materyalleridir. Bu çalışmada hem Türkiye’de
hem de Almanya’da yayımlanmış yabancı dil olarak Türkçe ve Almanca öğretimi ders
kitaplarındaki Türk imgesi kalıp yargılar çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada in-
celenen yabancı dil öğretimi ders kitapları içerisindeki Türk imgesine atfedilen kalıp
yargıların tespit edilmesinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma
yöntemi çerçevesinde ise doküman incelemesi modeli ile ders kitaplarının gerek görsel
gerekse yazılı içeriklerinin analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmasının temel ama-
cı yabancı dil öğretimi ders kitaplarında karşılaşılabilecek Türk imgesine dair kalıp

* Bu çalışma, sorumlu yazar Uğur CANSIZ’ın “Yabancı Dil Olarak Türkçe ve Almanca Öğretimi Ders
Kitaplarında Kalıp Yargılar” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. (Gazi Üniversitesi)Uğur CANSIZ ugurcansiz@hakkari.edu.tr 0000-0003-0307-8324

*** Prof. Dr. (On Dokuz Mayıs Üni.)Hasan BOLAT bolathas@omu.edu.tr 0000-0002-2064-4108

1 Bu çalışmanın ‘öz’ bölümü “Gazi Üniversitesi, Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri Kongresi”nde
(GÜTDEK II) salt bildiri özeti olarak sunulmuştur.

yargı içeriklerinin değerlendirilmesidir. Çalışma bulguları dikkate alındığında hem Türkiye’de hem de Almanya’da yayımlanmış yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında Türk imgesine yönelik kalıp yargılara yoğun biçimde yer verildiği görülmektedir. Türkiye’de yayımlanmış yabancı dil olarak Almanca öğretimi ders kitapları incelendiğinde ise Türk imgesine yönelik kalıp yargı içeriklerinin görece az olduğu ön plana çıkmaktadır. Almanya’da yayımlanmış yabancı dil olarak Almanca öğretimi ders kitaplarında ise genel itibarıyla Türk imgesi üzerine daha sınırlı kalıp yargı bulgusuna ulaşılmıştır. İmgelere yüklenen olası bu kalıp yargılar bireyler, toplumlar ve uluslar arasındaki ilişkileri, etkileşimleri, tutumları, bakış açılarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu noktada da çalışmada incelenen yabancı dil öğretimi ders kitaplarındaki Türk imgesine yönelik kalıp yargılar ile kalıp yargı içeren bu yabancı dil öğretimi ders kitaplarını kullanan bireylerin zihinlerine nasıl bir Türk imgesi yansıtıldığı analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk imgesi, kalıp yargı, Türkçe ve Almanca öğretimi ders kitapları, yabancı dil eğitimi.

Abstract:

In our contemporary world, individuals and societies are always in interaction with each other. In these interaction processes, individuals and even societies can develop positive or negative intellectual and behavioral attitudes towards each other through visual, auditory and literary materials transferred from the past to the present thanks to different variables. At this point, imaginative perspectives and approaches that include “stereotype” in both intellectual and behavioral frameworks for the target society have been encountered for centuries in both interpersonal and intercommunal communication processes. One of the interaction processes encountered with imaginary descriptions containing stereotypes in this manner is foreign language teaching processes and materials. In this study, the Turkish image in Turkish and German teaching coursebooks as a foreign language, which were published both in Turkey and Germany, was analyzed within the framework of stereotypes. The qualitative research method was used to identify stereotypes attributed to the Turkish image in the foreign language teaching coursebooks, examined in the study. Within the framework of the qualitative research method, both visual and written content of the coursebooks were analyzed with the document analysis model. The main purpose of this study is to evaluate the contents of stereotypes about the Turkish image that can be encountered in foreign language teaching coursebooks. Considering the findings of the study, it is seen that stereotypes about the Turkish image are intensively included in Turkish teaching as foreign language coursebooks published in both Turkey and Germany. When the German teaching as foreign language coursebooks published in Turkey are analyzed, it comes into prominence that the content of stereotypes about the Turkish image is relatively low. As for in the German teaching as foreign language coursebooks published in Germany, more limited stereotypes were found about the Turkish image in general. These prospective stereotypes imposed on images can positively or negatively affect the relations, interactions, attitudes and perspectives between individuals, societies and nations. At this point, by means of stereotypes attributed to the Turkish image in the

foreign language teaching coursebooks examined in the study, it was analyzed how a Turkish image is reflected in the minds of individuals who use foreign language teaching coursebooks that contain stereotypes.

Keywords: Turkish image, Stereotype, Turkish and German teaching coursebooks, foreign language teaching.

Giriş

Geçmişten bugüne bireyler arası iletişim ve etkileşim süreçleri göz önüne alındığında günümüzde bu süreçlerin hem bireysel hem de toplumsal çerçevede ivme kazandığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Çağımız teknolojik gelişmelerinin sunduğu imkanlar dahilinde bireyler ve toplumlar her ne kadar farklı ülkelerde, birbirlerinden uzakta yaşıyor olsalar da tek bir tuşa dokunmak suretiyle dünyanın diğer ucundaki başka bireylerle, toplumlarla iletişim kurarak etkileşim sağlayabilmektedirler. Hatta birkaç saatlik seyahatler sonrasında insanlar kendilerini farklı bir ülkede yeni bir kültürel dünya içerisinde dahi bulabilmektedirler. Bu noktada da iletişim ve etkileşim süreçleri sadece bireyler ve toplumlar arasında gerçekleşen bilgi alışverişinin ötesine geçerek bireyler, toplumlar ve milletler arası kültürel aktarımlara da zemin hazırlamaktadır. Bireyler ve toplumlar arası bilgi ve kültür aktarımların temeli dikkate alındığında ise ‘dil’ kavramı ile karşılaşmaktadır. Konuşulmakta olan dilin gerek bireysel gerekse toplumsal çerçevede kültürel aktarımların aracı olarak işlevsel bir rol üstlenebilmesi için de etkileşimde bulunan bireylerin, toplumların karşılıklı olarak birbirlerinin dillerini anlayabilmeleri gerekliliği söz konusu olmaktadır. Bu noktada da yabancı dil öğrenme gerekliliğinin dilsel ve kültürel etkileşim çerçevesindeki önemi ortaya çıkmaktadır. Bu pencereden değerlendirildiğinde yabancı dil öğrenme süreçlerinin yeni bir kültür ile ilk karşılaşılacak farkındalık süreçlerinden birisi olarak değerlendirilmesi mümkün olabilmektedir.

Yabancı dil öğretim süreçlerindeki kaynak ve hedef dil, toplum arasındaki bu ilk kültürel karşılaşmalar; kimi zaman kullanılan ders materyalinde bulunan görsel veya işitsel bir bölüm, bir metin kesiti ile kimi zaman da ders sorumlusu eğitimcinin kaynak kültüre ya da ilgili hedef kültüre dair aktaracağı bir sözcük, bir hikâye veya bir atasözü, deyim ile dahi gerçekleşebilmektedir. Yabancı dil öğretim süreçlerindeki olası kültürel karşılaşmalar alışlagelen biçimde öğrenilen hedef yabancı dilsel dünyaya yönelik olabileceği gibi; kültürlerarası etkileşimin ve aktarımın bir getirisi olarak yabancı dil öğrenen bireyin kendi kültürel, dilsel, düşünsel, toplumsal, dinsel, tarihsel öz dünyasına ait bir durumunun, olgunun öğrenilen hedef yabancı dil dünyasındaki yansıtılış, algılanış ya da aktarılış biçimi olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bu noktada da farklı kültürel yapılar içerisinde gerçekleşen kültürlerarası bu karşılaşmalar sonucunda bireylerde veya daha geniş çerçevede de toplumlarda hedef kültürleri ve dolayısıyla da hedef bireylere ve toplumlara yönelik ‘ötekileştirmeler’ söz konusu olabilmektedir. Bu ‘öteki’ olgusunun bir sonucu olarak da bireyler ve toplumlar arasında ‘öteki’ olarak konumlandırılan mikro düzeyde bireylere, gruplara makro düzeyde ise toplumlara, uluslara ve hatta ırklara yönelik “kalıp yargılar” (“stereotipler”) ortaya çıkabilmektedir.

Kalıp yargılar aracılığıyla ötekileştirme noktasında her ne kadar üzerine eklenen hikayelerle süslenmiş olsa da çoğu zaman dönüşümlere uğrayarak Akdeniz kıyıları-
nın bir ucundan diğer ucuna uzanan Türk imgesi 15. ve 16. yüzyıllarda Giovanni Ricci
tarafından “Türk Saplantısı” (“Obsessione Turca”) olarak nitelendirilerek kıtasal bir
hastalığın tohumları atılmıştır. Örnek olarak bugün İspanya’da elli yıllık bir ömrü
geride bırakmış pek çok bireyin çocukluğunda “Türk geliyor!” söylemi ile korkutuldu-
ğu ve bu tehdit aracılığıyla da bireylere her şeyin yaptırılmasının mümkün olduğunu
belirtilmektedir. Büyük olasılıkla kökleri 16. yüzyıla uzanan “Anneciğim, Türkler!”
 (“Mama, i Turchi”) nidası İtalya bölgesinde olduğu kadar Franco yönetimindeki İs-
panya’da da canlılığını koruyan bir korku ifadesiydi. Nitekim “Türk” adının “umacı”
 [(“coco”), (öcü)] ifadesi ile eş anlamda kullanılması son yirmi – otuz yıllık sürece kadar
var olan trajik bir gerçekliktir (Kumrular, 2016: 7). Avusturya’da da kırsal kesimlerde
bugün bile hala dışarıda oynayan çocukları eve çağırırken “Hava karardı, Türkler geli-
yor, Türkler geliyor, içeri!” (“Es ist schon dunkel. Türken kommen. Türken kommen.”)
biçiminde seslenilmektedir. İtalya’da da “Türk gibi küfrediyor.” (“Bestemmia come
un turco”), “Bir Türk gibi leş kokuyor.” (“Puzza come un turco.”) ifadeleri ile kötü
ve olumsuz durumların Türklerle ilişkilendirilerek Türk imgesine yönelik ötekileş-
tirmelerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Fransızlar zalimliği, kabalığı “turquerie”
sözcüğüyle nitelendirirlerken İspanyollar da “turco” ifadesini insanları aşağılamak
için kullanmaktadırlar. Almancada da “Türk Köpeği” (“Türkenhund”), “Türk Uşak”
 (“Türkenknecht”), “Kimyon Türk” (“Kümmeltürke”) gibi aşağılayıcı ifadelerle ortaya
konulan ötekileştirmeler söz konusudur (Karlsson, 2007: 16, 17; akt. Özşüer, 2018: 20).
16. yüzyıla ait bir İspanyol kroniğinde de şu cümlelerle bir Türk portresi çizildiği gö-
rülmemektedir (Kumrular, 2016: 8):

*“Yüce Tanrımızın yüceltildiği onca tapınak vahşice saldırıya uğradı, bu korkunç ve
iğrenç insanlar tarafından onca bakire kirletildi, evli ve dul kadınlar zorlandı, onca asi-
lin, onca delikanlının ve ihtiyarın kafası uçuruldu ve bir o kadarı da sefil esaret hayatına
sürüklendi. Bu Hristiyan halkına onca zulüm ve eziyet ettiler.”*

Kalıp Yargı Kavram Çerçevesi

Birey olarak sizin kim olduğunuz ya da ne olduğunuz aslında pek de önem taşıma-
maktadır. Geçerli ve önemli olan diğer bireylerin sizi hangi pencereden gördüğüdür,
nasıl algıladığıdır. Nitekim diğerlerinin sizi algılama ve kabullenme biçimi eş zamanlı
olarak onların size nasıl bir davranış ve tutum sergileyeceklerini de belirlemektedir.
Sizler iyi birer insan olabilirsiniz ya da doğal zenginliklerle dolu bir ülkede yaşıyor
olabilirsiniz fakat bu özellikler noktasında karşınızdakiler size inanmamışlarsa veya
ikna olmamışlarsa bu ve olası daha fazla özelliklerin herhangi bir önemi ve anlamı
kalmamaktadır. Zira önemli ve belirleyici nokta sizin nasıl birisi olduğunuz değil di-
ğer bireylerin, başkalarının sizin nasıl bir birey olduğunuz hakkındaki düşünceleridir.
Bu noktada da gerek bireysel gerekse de toplumsal iletişim süreçlerinde, uluslararası
ilişkilerde, kültürel etkileşimlerde ve hatta siyaset, ekonomi gibi alanlarda dahi diğer-
lerine yönelik yaklaşımları konu edinen kavramlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Gökçe
ve Gökçe, 2011: 11). Söz konusu bu kavram çerçevelerinin çalışma alanlarını oluşturan
‘öteki’ kavramı Özşüer’in (2018: 29) de değindiği üzere psikolojiden siyaset bilimine,

felsefeden edebiyata kadar farklı pek çok alanda değişken anlamsal yorumlar getirilen bir kullanım olmasına rağmen en somut biçimiyle ‘bilmediğimiz’, ‘bizden olmayan’ ve hatta ‘korkmakta olduğumuz’ biçiminde açıklanabilmektedir. Şüphesiz ki insanoğlu tabiatı gereği tanımadığına ve bilmediğine dair bir yandan merak duyarken diğer yandan ise korku da hissedebilmektedir. İnsanlık tarihi boyunca geçmişten bugüne ‘ötekine’ şüpheyle yaklaşılmasının yanı sıra kimi zaman da ‘öteki’ korkulan ve dolayısıyla da tedbir alınması gereken diğeri biçiminde tasvir edilegelmiştir. Zira ‘ben’in üyesi olduğu kendi öz grubundan farklılık gösteren herkes aslında birer ‘öteki’ olarak kabul edilmektedir (Özsüer, 2018: 29-35). ‘Öteki’ bireylere, gruplara, toplumlara, uluslara yönelik bu minvaldeki bakış açıları da diğerlerine karşı olası olumsuz düşüncelere, bakış açlarına, tutumlara ve davranışlara sebep olabilmektedir. Söz konusu bu olumsuz durumlar da ‘kalıp yargı’ (‘stereotip’) oluşumları neticesinde bireyler, gruplar, toplumlar ve hatta uluslar arasındaki iletişim süreçlerine olumsuz çerçevede yansiyabilmektedir.

Türkçe anlamsal karşılığı ‘kalıp yargı’ olarak kullanılan ‘stereotip’ (Almanca: ‘Stereo-tyt’; İngilizce: ‘stereotype’) kavramı psikoloji, sosyoloji, felsefe, edebiyat, tarih, dil bilimi, etimoloji ve siyaset bilimi gibi geniş bir kullanım alanına sahiptir. Kavramsal çerçevede kalıp yargı ifadesi etimolojik olarak “katı, dayanıklı, sıkı, sert, sabit” anlamlarındaki Yunanca bir kelime olan “stereos” ve “biçim, karakter, model, nitelik, şekil, tip” anlamındaki “typos” sözcüklerinin bir araya gelmesinden oluşan bir anlam alanına sahiptir (Quasthoff, 1973; akt. Gökçe ve Gökçe, 2011: 47). Köken bilimsel anlamının yanı sıra hem bu çalışmada hem de ‘öteki’ kavramı üzerine ele alınmış çalışmalarda ve araştırmalarda ise kalıp yargı kavramı farklı bir anlam alanında kullanılmaktadır. Bu bağlamda kalıp yargı kavramını sosyal bilimler alanında ilk defa bilimsel çerçevede ele alarak kavramı literatürde kullanmaya başlayan ‘Walter Lippmann’dır. Kalıp yargı kavramını W. Lippmann 1922 yılında kaleme aldığı “Public Opinion” (“Kamuoyu” / “Kamusal Düşünce”) isimli kitabında ilk defa kullanmıştır. W. Lippmann bu kitabında kalıp yargı kavramını “kafalardaki, dolayısıyla düşüncelerdeki sabit resimler”, “tek taraflı, şematik, zihinlerdeki resimler” olarak ele almıştır (Gökçe ve Gökçe, 2011: 47).

W. Lippmann’ın “kafamızdaki resim” bakış açısı ile ele aldığı asıl nokta bireylerin zihinlerinde düzenlenmiş az ya da çok sabit bulunan dünya görüşlerini sorgulamak ve bu sayede de kalıp yargıların niteliklerini tespit ederek ortaya çıkarmaktadır. Kalıp yargı kavramı ile W. Lippmann insanlara ait ve insanların hüküm vermelerini etkileyen, şekillenmiş ve biçimlenmiş beklentileri, fikirleri ve ideolojileri açıklamaktadır (İmançer, 2013: 128). Lippmann kalıp yargı kavramı noktasında üzerinde durduğu “dış dünya ve kafamızdaki resim” ifadesiyle bireylerin karar verme süreçlerindeki düşünmeye, algılamaya ve dış dünyadaki olaylar arasında ortaya çıkan farklılıklara dikkat çekmektedir. Olası bu farklılıklar ortaya çıkarken dış dünyadan bireylere ulaşan bilgiler alınarak düzenlenmekte, bilinir hale getirilmekte ve kullanılmaktadır. Lippmann’ın bakış açısında insanlar dünyayı görmeyen önce de dünya hakkında konuşmaktadırlar ve nesnelere deneyimler yaşamaksızın da nesnelere hayal edebilmektedirler. Bu ön kabul tutumu da dünyayı algılama sürecinin temelini açıklamaktadır. Aslında kalıp yargılar dış dünyanın bütüncül bir resmini değil içinde bulunulması mümkün görünen bir dünya resmini sunmaktadırlar ve bu sunum aracılığıyla insanlar kendilerini rahatsız edebilecek muhtemel tehlikelere yönelik fikir sahibi olabilmektedirler (İmançer, 2008: 302).

Schaff'ın (1979: 164; akt. İmançer, 2013: 130) bakış açısında ise bireyler henüz çocukluk çağlarında dil vasıtasıyla din, milliyet ve ırk gibi alanlarda farklı kalıp yargılar edinmektedirler ve olası bu kalıp yargılardan kaynaklı olarak da bireylerde saldırganlık eğilimleri dahi söz konusu olabilmektedir. Elbette bireyler ilerleyen süreçlerde çocukluk döneminde edinmiş oldukları kalıp yargılardan kaynaklı geliştirdikleri davranışlardaki tutumlardaki yanlışlıkları anlayabilmekte ve bilgi birikimleri sayesinde çeşitli toplumsal korku ve endişelerinden kurtulabilmektedirler. Böylesine sonradan gerçekleşen kültüre özgü düzeltmelerin etkisi ne derece az olursa, daha önceden kazanılan kalıp yargıların etkisi o denli güçlenmekte ve kalıp yargılar da bireylerin davranışlarında etkilerini sürdürmektedirler (İmançer, 2013: 130). Katz ve Braly'nin ulus ve ırk üzerine araştırmalarında ele aldığı noktada kalıp yargılar kategorilerin kullanılmasında aracılığıyla içerik kazanmaktadır. Bu noktada bireylerin herhangi bir kategoriye, gruba ait olmaları yeterli kabul edilmektedir. Bu bağlamda da belirli bir ırka yönelik olumsuz ön kabullere ve fikirlere sahip olunması kalıp yargı olarak geçerlilik kazanmaktadır. Aynı zamanda kalıp yargıların kendi öz değerini yükseltirken diğerinin, ötekinin değerini küçümseme işlevi de söz konusu olmaktadır. Katz ve Braly'nin bakış açısında kalıp yargılar bireylerin zihinlerine demir atmış sabit izlenimlerdir ve bu noktada da gerçeğe çok az uygunluk göstermektedirler (İmançer, 2008: 308, 309).

İmge – İmaj Kavram çerçevesi

Gerek sözcük kökeni bakımından gerekse de TDK – Güncel Türkçe Sözlükte geçen anlamları bakımından ele alındığında imge ve imaj sözcüklerinin eşdeğer bağlamda birbirlerinin yerini tutan ifadeler olarak kullanıldıkları görülmektedir. Nitekim TDK – Güncel Türkçe Sözlükteki anlam karşılıkları göz önüne alındığında “imaj” sözcüğünün anlamsal karşılığı olarak tek bir açıklama ile ‘imge’ ifadesine yer verilirken “imge” sözcüğünün anlamsal karşılığı olarak da aşağıdaki tanımlamalara yer verildiği görülmektedir:

- Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya.
- Genel görünüş, izlenim, imaj.
- (Ruh bilimi) Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj.
- (Ruh bilimi) Duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj (TDK – Güncel Türkçe Sözlük, t.y.).

İmge ya da diğer isimlendirmesi ile imaj kavramı Latince “hayal, aldatıcı görünüş” anlamlarına gelen “imagos” sözcüğünden türetilmiştir (Uluağlı, 2006: 3). Köken bilimsel olarak görüntü, resim, resmedilme, tasavvur, inşa ya da kurgu anlamlarına gelen imge – imaj sözcüğünü kavramsal açıdan bilim dünyasında ilk kullanan isim Walter Lippmann'dır. “Kamuoyu” / “Kamusal Düşünce” (“Public Opinion”) kitabında W. Lippmann “zihnimizdeki resimler” olarak nitelendirdiği “mental imaj” kavramını kullanmıştır. İnsan zihninde yerleşik bulunan söz konusu bu izlenimler, fikirler ve resimler çevrenin gözlenmesi sonucunda ortaya çıkmakta ve bireyin çevresi ile olan iletişimine ve eylemlerine yön vermektedir. Gerçekliğin, bireylerin zihinlerinde

oluşan görsel ya da imgesel temsili biçiminde nitelendirilen imge – imaj olgusu karmaşık yaşam alanlarında bireylere ekonomik ve hızlı davranış imkânı sunmaktadır (Gökçe ve Gökçe, 2011: 43, 44). İmge – İmaj kavramı birdenbire ortaya çıkan bir olgu değildir. Aksine bir dizi etmenin etkileşime girmeleri neticesinde oluşmaktadır ve bu etmenlerin her biri imgenin oluşum sürecine etki ederek katkı sağlamaktadır. Bu noktada da imge – imaj kavramının şu unsurları kapsadığının aktarılması mümkün olmaktadır (Weiss, 1998; aktaran Gökçe ve Gökçe, 2011: 44, 45).

- Algılar, hisler, duygular, izlenimler, fikirler, değerler ve imajın ilişkin olduğu nesne ya da obje ile deneyim;
- İnsanlarla doğrudan iletişim ya da dolaylı kitle iletişim sonucu zihinlerde oluşan özet-resimler ya da söylemler;
- Ülkenin ve toplumun özelliklerine ilişkin somut simgesel anlamlar, metaferler;
- Sosyo-kültürel deneyim; ülke, toplum, grup, bireye ilişkin tarihi, kültürel, dini sınıflandırmalar, algılar;
- Bir ülkeye, topluma, gruba, bireye ilişkin bilgi, tanıma ve güven düzeyi.

Bu unsurlar çerçevesinde bir grubun, toplumun ya da ülkenin imgesi – imajı söz konusu olduğunda hedef gruba, topluma, ülkeye ya da onların üyelerine dair bilgilerin ve tutumların tüm boyutlarının ifade edildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda da imge – imaj yapılandırılmış, genelleştirilmiş ve hatta aşırı vurgulanmış yargılar, izlenimler, anlayışlar noktasında en öz anlatımla zihinlerdeki resimler olarak tanımlanabilmektedir. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde imgelerin – imajların ya doğrudan kişisel deneyimler sonucunda ya toplumsal etkileşimler neticesinde ya da dolaylı olarak kitle iletişim süreçleri aracılığıyla oluştuğu görülmektedir. Çağımız iletişim süreçlerinde ilk elden tecrübe alanlarının giderek azalması ya da daralması sonucunda imgeler – imajlar gerçekliğin ve deneyimin bir nevi temsili görevini de üstlenmektedirler (Gökçe ve Gökçe, 2011: 44, 45). Kavramı benzer bir bakış açısıyla ele alan Soenen (1995; akt. Uluç, 2003: 37) de “İmago kavramı, genellikle bir insanın diğer uluslar, ülkeler ve ekinler hakkındaki yaygın, ancak çoğunlukla tek taraflı ve eksik düşüncelerini dile getirir” görüşünü ortaya koymuştur. Bu noktada da bireylerin veya bir toplumun, ulusun herhangi bir olaya, kültüre ve ulusa yönelik geliştirdikleri ve genelleştirdikleri görüş, anlayış, düşünce ve duygular imge kavramının taşıyıcıları olarak kabul edilebilmektedirler (Uluç, 2003: 37).

Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Yabancı dil öğretim süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olan dil öğretim materyallerinde hem dil öğrenen bireyin kendi öz dilsel, kültürel dünyasına yönelik hem de öğrenilen hedef dilsel, kültürel dünyaya yönelik kalıp yargı içerikleriyle karşılaşabilmektedir. Kalıp yargı içeren bu aktarımlar kimi zaman yabancı dil öğretimi ders kitabını elimize alır almaz kitabın kapak sayfasında karşımıza çıkarken kimi zaman da ders kitaplarının satır aralarında da yer alabilmektedir. Yabancı dil öğrenmeye başlayan bireylerin dil öğrenme sürecinde ilgili ders materyalinin – ders kitabının hangi

bölümünde olursa olsun hedef dilsel dünyaya dair olumlu ya da olumsuz kalıp yargı içeren yazılı içeriklerle, görsellerle veya herhangi bir emare ile karşılaşmaları durumunda dil öğrenen bireyler hedef dile yönelik kalıp yargıların olumlu ya da olumsuz olmalarına göre düşünsel süreçler, bakış açıları veya tutumlar geliştirebilmektedirler. Bu noktada da bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe ve Almanca öğretimi ders kitaplarında Türk imgesine yönelik olası kullanılmış olumlu ve olumsuz içerikli kalıp yargı bulguları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda da karar verilen yabancı dil öğretimi ders kitaplarındaki gerek dilsel ve yazınsal gerekse de görsel içerikler kalıp yargılar bağlamında incelenmiş ve Türk imgesine yönelik olası olumlu ya da olumsuz kalıp yargılar tespit edilerek yabancı dil öğretim süreçleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Türkçeyi ve Almanca'yı yabancı dil olarak öğrenen bireylerin dil öğrenme materyali olarak kullanabilecekleri yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitaplarının incelenmesi ve ilgili bu ders kitaplarında yer alan kültürel, dilsel, düşünsel, toplumsal, tarihsel, dinsel, yaşantısal bağlamlarda karşılaşılabilecek Türk imgesine yönelik kalıp yargı içeren bulguların analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Yeni bir dünya ile tanışmanın eşiği olarak görülebilen yabancı dil öğretim süreçlerindeki ders kitaplarında karşılaşılabilecek hedef dile, kültüre, ulusa yönelik olası olumsuz kalıp yargıların dil öğrenen bireyleri hedef dil dünyasına dair olumsuz tutumlara ve düşüncelere yöneltebilmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu noktada da belirlenen yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitapları bu çalışma kapsamında her iki dil penceresinden Türk imgesine yönelik kalıp yargılar bağlamında incelenmiştir. Bu doğrultuda da yabancı dil öğretim süreçlerine olumlu veya olumsuz etkileri olabilecek Türk imgesine yönelik olası kalıp yargıların yabancı dil olarak Türkçe ve Almanca öğretimi ders kitaplarında yer alıp almadığının tespit edilmesi ve olası kalıp yargıların etkilerinin yabancı dil öğrenim ve öğretim süreçleri bağlamında incelenmesi hedeflenmektedir.

Araştırma Yöntemi

İçeriği göz önüne alındığında çalışmanın nitel bir araştırma olduğu görülmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2021: 37) nitel araştırma yöntemini “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” biçiminde tanımlamaktadırlar. Bu noktadaki doküman incelemesi de araştırılması amaçlanan durumlar ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin, belgelerin analizini kapsamaktadır. Yıldırım ve Şimşek'in (2021: 189) aktardığı çerçevede doküman incelemesi araştırılması amaçlanan olgu ya da olgular bütünü hakkında bilgi barındıran yazılı materyallerin analiz sürecini kapsamaktadır. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi salt tek başına bir veri toplama süreci olabilmesinin yanı sıra diğer veri toplama süreçleri ile birlikte de kullanılabilir. Bu noktada da yabancı dil olarak Türkçe ve Almanca öğretimi ders kitaplarının incelendiği bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeli çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışmanın araştırma konusu olan yabancı dil olarak Türkçe ve Almanca öğretimi ders kitaplarındaki Türk imgesine yönelik kalıp yargı içerikleri göz önüne alındığında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitapları çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Nitekim yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitapları araştırma nesnelерinin bütünüdür. Hem Türkiye’de hem de Almanya’da yayıma hazırlanmış yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitapları ise çalışma evreninden seçilmiş olan ve seçildiği evreni temsil eden daha küçük araştırma birimleri olarak çalışmanın örneklemini oluşturmaktadırlar.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada incelenen yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitapları göz önüne alındığında her iki dil açısından da ders kitapları için geniş bir çeşitlilik ile karşılaşmaktadır. Her iki dil çerçevesinde de mevcut olan yabancı dil öğretimi ders kitaplarındaki bu çeşitlilik dolayısıyla da bu çalışmanın görece sınırlılığın söz etmek mümkündür. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ya da Almanca öğretimi ders kitaplarının ayırım gözetmeksizin tümünün incelenerek Türk imgesine yönelik içerdikleri kalıp yargılar ortaya konulmadığı müddetçe böyle çalışmaların sınırlılığın bahsedilebilecektir. Bu sınırlılığa rağmen bu tür çalışmaların belirlenen ve incelenen kaynaklar, örneklemler vasıtasıyla araştırma yapılan alana ve sorunsala dair tespit edilmek istenen sonucu ortaya koyması mümkündür. Nitekim bir araştırmaya dahil edilen kaynaklar çalışma konusundaki bütünü bir parçasıdır ve genel resme ışık tutarak bütüne dair bulgular sunabilmektedirler. Bu çerçevede gerek yabancı dil olarak Türkçe öğretimi gerekse de yabancı dil olarak Almanca öğretimi ders kitaplarının her iki ülkede yayımlanmış farklı örnekleri bu çalışmaya dahil edilmiştir. Böylelikle de hem yabancı dil olarak Türkçe ve Almanca öğretimi ders kitaplarının bütüncül çerçevedeki yansımalarının sağlanarak çalışmanın olası sınırlılığın minimize edilmesi hem de Türk imgesine yönelik kalıp yargı incelemesinin tek taraflı bakış açısından ele alınmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin tek taraflı bakış açısından elde edilmemesi açısından hem Türkiye’de yayıma hazırlanan hem de Almanya’da yayıma hazırlanan yabancı dil öğretimi olarak Türkçe ve Almanca ders kitapları veri toplama araçları olarak seçilmiştir. Türk imgesine yönelik olası kalıp yargı verilerinin çift yönlü analiz edilebilmesi amacıyla hem Türkiye’de hem de Almanya’da yayımlanmış yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitapları araştırmaya dahil edilmiştir:

Türkiye’de Yayımlanmış Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitapları	Türkçe Öğreniyoruz 1 – Türkisch Aktiv
	Türkçe Öğreniyoruz 2 – Türkisch Aktiv
	Türkçe Öğreniyoruz 3 – Türkisch Aktiv
	Türkçe Öğreniyoruz 4 – Türkisch Aktiv
	Michaela und Michael lernen Türkisch Ein Türkischbuch für Deutsche
Almanya’da Yayımlanmış Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitapları	Türkisch Für Sie
	Türkisch Für Deutsche
	Einstieg Türkisch Für Kurzsenschlossene
	Kolay Gelsin! Türkisch für Anfänger
	Ne Güzel! Der Türkischkurs
Türkiye’de Yayımlanmış Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretimi Ders Kitapları	Deutsch Schülerbuch – A1.1
	DaF ist Spitze – A1.1 / A1.2
	Deutsch Macht Spaß – A1.2
	Deutsch Macht Spaß – A2.1 / A2.2
	Mein Schlüssel zu Deutsch – B1.1
Almanya’da Yayımlanmış Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretimi Ders Kitapları	Menschen – A1.2 / A2
	Schritte International – A2 & B1
	Themen Aktuell 2 – A2
	Aussichten – A1 / A2

Tablo 1: Araştırmanın Veri Toplama Materyalleri

Araştırma Verilerinin Analizi

Nicel araştırmalarda analizin temelini elde edilen verilerin sayısal boyutu oluşturmaktayken, nitel araştırmalarda ise verilerin içerdikleri anlamların analizi sürecin can damarını oluşturmaktadır. Bu sebeple de nitel veri analizi süreci alanyazında genellikle “içerik analizi” biçiminde tanımlanmaktadır. Verilerin kavramsallaştırılmaları ve temalar aracılığıyla kavramlar arasındaki anlamlı örüntülerin açıklığa kavuşturulması bu sürecin temelini oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 240). İçerik çözümlemesi yöntemi bazı nitel ve nicel göstergelerden hareketle, içerikten ulaşılan bilgilerin ötesinde sonuçlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Araştırmacı mantıklı bir çıkarım sayesinde içeriklerde gözlemlenen sonuçlardan yani içeriklerdeki göstergelerden hareketle doğrudan doğruya gözlemlenemeyen etmenlere yorum getirmeye yönelik bilgilere ulaşmaya çalışır (Gökçe, 2001: 19). Nitekim içerik çözümlemesi sosyal gerçekliğin belirgin içeriklerinin özelliklerinden yola çıkarak içeriğin belirgin olmayan özelliklerine dair çıkarımlarda bulunmak yoluyla sosyal gerçekliği araştıran bir yöntemdir (Merten, 1983; akt. Gökçe, 2001: 25). Bu bağlamlar dikkate alındığında çalışmanın örnekleme dahil edilen gerek Türkiye’de gerekse de Almanya’da

yayımlanmış yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitaplarının hem görsel hem de yazınsal verileri içerik çözümlemesi çerçevesinde analiz edilerek bu ders kitapları içerisindeki Türk imgesine yönelik kalıp yargı bulguları tespit edilmiştir.

Bulgular

Türkiye’de Yayımlanmış Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Türk İmgesi



Şekil 1: Eşekle Köye / Deve ile Avrupa’ya Giden Türklerin Tasviri (Koç ve Hengirmen, 1995: 46)

Bu görselde aslında okuyucuya iki farklı konu içeriği sunulmaktadır. Soldaki tasvirde eşekle köyüne dönen bir Türk imgesi aktarılırken sağdaki tasvirde ise deve üzerinde Avrupa’ya giden bir Türk imgesine yer verilmiştir. Soldaki görselde köye dönüşte taşıma gereksinimlerini eşekle karşılayan bir köylü kalıp yargısı sunulmaktadır. Sağdaki tasvirde ise Türkiye ve Türk toplumu ile ilişkisi bulunmayan bir kalıp yargı yer almaktadır. Nitekim deve Türkiye’de kırsal bölgelerde dahi kullanılmayan bir binek hayvanıdır. Diğer bir nokta ise deve üzerindeki bireyin giyim – kuşam tarzının Türk kültürü ve örf – adetleriyle hiçbir ilişkisinin bulunmamasıdır. Aksine Arap kültürüne özgü bu kıyafetlerle Türk imgesinin bir nevi Arap tasviri çerçevesinde sunulduğu görülmektedir.



Şekil 2: ‘Kâtip’ Şiiri ile Aktarılan Üsküdar Sahili Tasviri (Koç ve Hengirmen, 1995: 82)

“Üsküdar’a gider iken...” sözcükleriyle başlayan “Kâtip” şiiri ile aynı sayfada verilen bu görselde sahilde toplanmış kadınlara yer verildiği görülmektedir. Görselde aktarılan sahilin Üsküdar ya da Türkiye’deki herhangi bir sahil bölümü olarak sunulduğu düşünüldüğünde görselde kullanılan kadın tasvirlerinin gerek kitabın basım yılındaki gerekse de bugünün Türkiye’sindeki kadın profilini yansıtmadığı aşık biçimde görülmektedir. Nitekim bu görseldeki kadınların giyim tarzları Türk kadınları ile uyuşmamaktadır. Aksine bu görseldeki kadınların kılık – kıyafetleri Arap kültürünün izlerini taşımaktadır ve bu noktada da Türk kadını aracılığıyla Türk imgesi yine Arap tasvirine yönelik bir kalıp yargı ile aktarılmaktadır.



Şekil 3: Cami ve Çevresindeki İnsanların Tasviri (Koç ve Hengirmen, 1996: 19)

İçerik akışında Türkçe atasözleri örneklerinin verildiği bir sayfada yukarıdaki görsel kullanılmıştır. Kitabın bu bölümünde cami ile ilgili herhangi bir aktarım söz konusu olmamasına rağmen yukarıdaki görsel yer verilmiştir. Bölüm içeriğinde değinilmeyen fakat görselde kullanılan cami görseli ile Türkler ile İslamîyet'in aynı çerçevede kullanıldığı görülmektedir. Görselde dikkat edilmesi gereken bir nokta da cami çevresindeki erkeklerin kıyafet tasvirlerinin Cumhuriyet dönemi giyim – kuşam tarzı ile örtüşmemesidir. Görselde görünen bireylerin giydiği sarıklar ve kıyafetler Osmanlı Devleti dönemi giyim biçimini yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu görselde Türk imgesi hala Osmanlı Devleti döneminde yaşayan Türkler çerçevesinde bir kalıp yargı ile aktarılmaktadır.



Şekil 4: Türk Karakterlerin Gitmeyi Planladığı Tiyatro Sahnelerinden Kesitler (Koç ve Hengirmen, 1996: 132, 133)

Kitaptaki Türk karakterlerin gitmeyi planladıkları tiyatrodan kesitlere yer verilen yukarıdaki görseller incelendiğinde soldaki görselde ön planda kılıcını kınından çıkarmaya hazırlanan kavuğuyla ve kıyafetleriyle padişahı andıran bir tasvir bulunmaktadır. Görselin sağ tarafında padişahın hemen arkasında da yeniçeri askerlerini andıran görünümde bir birey görülmektedir. Sol üst köşede ise Osmanlı Devleti'nde Rumeli Eyaleti'nin bayrağı olarak kullanılmasının yanı sıra Osmanlı Devleti savaş bayrağı olarak da anılan üç hilalli bayrak dikkat çekmektedir. Sağ bölümde ise üst kısımda yine padişah tasviri ve etrafında tebaası bulunan görseller yer almaktadır. Alt kısımda ise Bizanslı bir komutan ile adamlarının bulunduğu görseller görülmektedir. Kültürel içerikli sayısız tiyatro sahnesinin yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kullanılması mümkünken Osmanlı ve Bizans figürlerini içeren bir tiyatrodan kesitlerin aktarılmasıyla bir anlamda tarihsel süreçlerdeki Osmanlı / Türk – Bizans ve İslamîyet – Hristiyanlık karşıtlığının zihinlerde canlandırılmaya çalışıldığının ifade edilmesi mümkündür. Bu noktada da Türk imgesinin Osmanlı Türkleri biçiminde tasvir edilerek geçmiş dönemlerdeki düşman kalıp yargısı biçiminde yansıtılmaya çalışıldığının düşünülmesi mümkün olabilmektedir.



Şekil 5: “İstekler Bir Diller Ayrı” Metni ile Sunulan Türk, Acem, Rum ve Arap Bireylerin Tasvirleri (Hengirmen, 2000: 98)

Görselin yer aldığı “İstekler Bir Diller Ayrı” metninde dört farklı millete mensup dört kişiden söz edilmektedir. Bu milletler Türk, Acem, Rum ve Arap’tır. Gerek metinde gerekse de görselde hangi kişinin hangi millete ait olduğu hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Görsel incelendiğinde aslında tasvir edilen kişilerden hiçbirinin görünüşü ne kitabın yayımlandığı yıllardaki ne de günümüzdeki Türk tasviri ile uyum sağlıyor. Fakat bu kişilerden birinin Türk olduğundan hareketle kavuk ve fes takmış biçimde resmedilmiş bireylerden birinin Türk imgesini zihinlerde canlandırabileceği düşünülebilmektedir. Bu noktada da Türk imgesinin yine Osmanlı Devleti dönemi Türk tasviri çerçevesinde bir kalıp yargı ile görselleştirildiği görülmektedir.



Şekil 6: “Sultan Murat’la Bekri Mustafa” Metni ile Sunulan Padişah Sultan Murat ve Vezirinin Tasviri (Hengirmen, 1993: 23)

Osmanlı Devleti padişahlarından Sultan Murat ve vezirinin bir sandal ile Beşiktaş’tan Üsküdar’a geçişlerini konu edinen “Sultan Murat’la Bekri Mustafa” metninin görseli ele alındığında ders kitabının diğer serilerinde de Osmanlı Devleti dönemi ile

herhangi bir ilişkisi olmayan görsellerde dahi karşılaşılan “fes” kullanımının bu görselde de yer aldığı görülmektedir. Aslında Sultan Murat ve vezirinin fes takarak tasvir edildiği bu görsel ile daha önceki görsellerdeki Türk tasvirlerinin Osmanlı Devleti dönemi Türk kalıp yargısı çerçevesinde sunulmuş olduğu bir nevi tasdik edilmektedir. Bu görseldeki dikkat çeken diğer bir nokta ise padişah ve vezirinin dağınık kıyafetlerin yanı sıra ürkütücü yüz ifadeleriyle ve ellerinde kadeh varmışçasına bir görüntü ile resmedilerek okurlarda yanlış izlenimler bırakılmasıdır.

“Türkçe Reçete” başlıklı metinde geçen Türkçe dil kullanımına yönelik bir kesit:

[...] – A... Doktor, Türkçe mi yazıyorsunuz? Dedi.

– Evet!

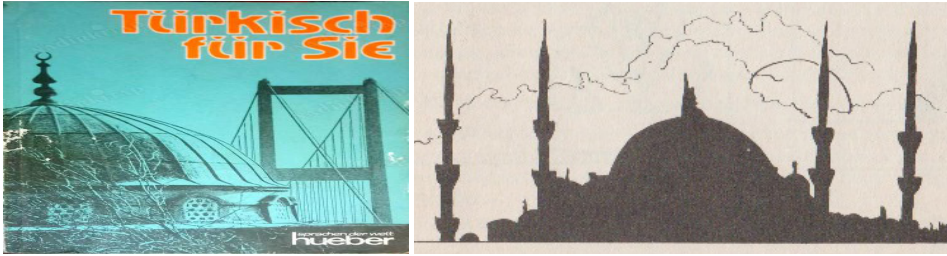
– Türkçe reçete olur mu hiç?

– Niçin olmasın?

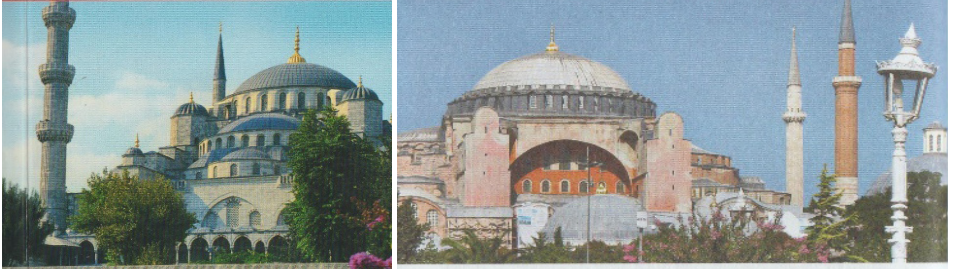
– O halde siz de demek tutucu Türkçülerdensiniz? [...] (Hengirmen, 1993: 88, 89).

Kitaptaki bu metinde doktor reçeteyi Türkçe yazdığı için hastası tarafından “tutucu Türkçü” kalıp yargısına dahi edilmektedir. Burada dikkate alınması gereken ayrıntı ise “tutucu Türk” yerine “tutucu Türkçü” ifadesinin kullanılmasıdır. Nitekim “Türkçü” sözcüğü “Türkçülük akımını benimseyen, Pantürkist” (TDK – Güncel Türkçe Sözlük, t.y.) anlamını karşılamaktadır. Dolayısıyla kendi ana dili Türkçeyi kullanan bir birey üzerinden Türk imgesi “tutucu Türkçü” kalıp yargısı dahilinde aktarılmaktadır.

Almanya’da Yayımlanmış Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Türk İmgesi



Şekil 7: “Türkisch Für Sie” (“Sizin İçin Türkçe”) Ders Kitabı Kapak Görseli ve Birinci Bölüm Başlangıcındaki Cami Görseli (Ersen–Rasch, 1980: Kapak, 8)



Şekil 8: “Einstieg Türkisch für Kurzentschlossene” (“Kendi Kendine Öğrenenler İçin Türkçeye Giriş”) Ders Kitabı Kapağında ve Kitap İçerisinde “Der Ruf des Muezzin” (“Müezzinin Çağırısı”) Metninde Kullanılan Cami Görselleri (Karl-Heinz, 2000: Kapak, 118)



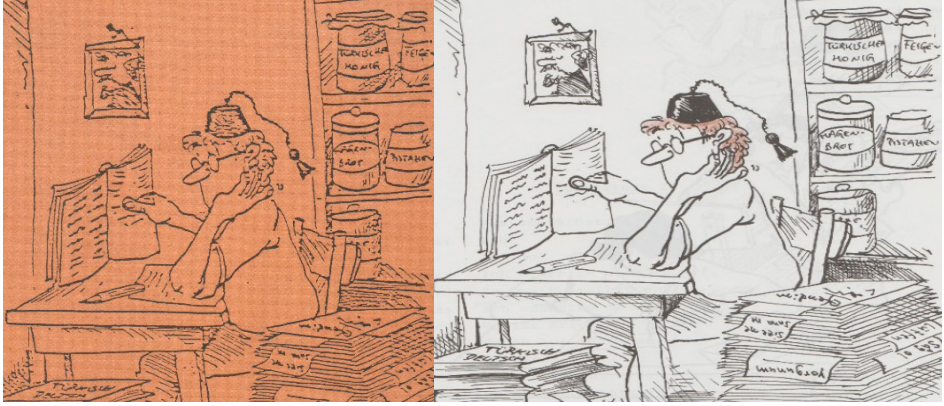
Şekil 9: “Ne Güzel! Der Türkischkurs” (“Ne Güzel! Türkçe Kursu”) Ders Kitabı Kapağında İçindekiler Dizini Bölümünde Kullanılan Cami Görselleri (Tezel, 2017: Kapak, 5)

Türkiye ve Türkçe söz konusu olduğunda kültürel, tarihsel ve turistik sayısız tasvir, görsel akla gelebilmekteyken “Türkisch Für Sie” (“Sizin İçin Türkçe”), “Einstieg Türkisch für Kurzentschlossene” (“Kendi Kendine Öğrenenler İçin Türkçeye Giriş”) ve “Ne Güzel! Der Türkischkurs” (“Ne Güzel! Türkçe Kursu”) ders kitaplarının hem kapak görsellerinde hem de kitapların içeriklerinde cami görsellerine yer verilmiştir. Her ne kadar “Türkisch Für Sie” (“Sizin İçin Türkçe”) kitabının kapak görselinde İstanbul Boğaz Köprüsü kullanılmış olsa da cami kubbесinin ve üzerindeki hilalin ön planda olduğu görülmektedir. Benzer biçimde “Ne Güzel! Der Türkischkurs” (“Ne Güzel! Türkçe Kursu”) kitabının kapak görselinde de İstanbul Galata Köprüsüne de yer verilmiş olsa da camil görselleri dikkat çekmektedir. Bu noktada da Türkiye, Türkçe ve Türk imgesinin İslamiyet ve Müslümanlık kalıp yargısı çerçevesinde sunulduğu görülmektedir.



Şekil 10: Türkiye'deki Trafik Akışını Tasvir Eden Bir Görsel (Ersen-Rasch, 1980: 161)

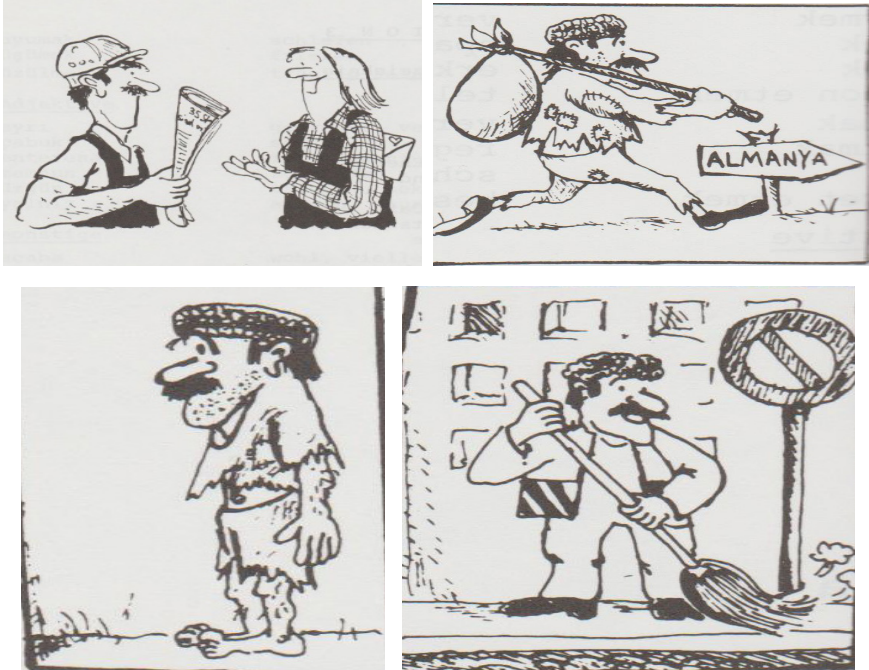
Yazarın gözünden Türkiye'deki trafiği dolayısıyla da trafikteki Türk duruşunu resmeden bu görsel aslında "Şoföre bahşiş niçin verilir?" başlıklı metnin sonunda yer almaktadır. Fakat metnin konusu olan bahşiş vermekten ziyade belki de Türkiye'de tecrübe edilmesi mümkün olmayan Türk halkının trafikteki tutumları üzerine abartı kalıp yargılar konu edinilmektedir. Örnek olarak görselin sol ön bölümünde trafiğin ortasında yere oturup alkol tüketen kişiler ve onlara müdahale etmek yerine sadece izleyen bir polis resmedilmiştir. Görselin sağ ön bölümünde ise kamyonetin kasa bölümüne haddinden fazla binmiş biçimde taşkınlık yaparak trafikte ilerleyen bir grup insan görülürken, biraz daha ileride ise yolun ortasında arabaların arasında yere secadesini sermiş namaz kılan bir kişi bulunmaktadır. Tüm bunların yanı sıra trafiğin birbirine geçmiş düzensiz halinin, trafiğin ortasında sigara satanların, arabaların camlarını silmek için yol ortasında koşanların ve hatta kaza yapmış bir araca gerekli müdahaleleri yapmak yerine trafik cezası yazan bir polisin de görmezden gelinmesi mümkün değildir. Türk imgesinin böylesine kural tanımaz tasvirler gölgesinde aktarıldığı bu ders kitabı ile yabancı dil öğrenim sürecini yürüten bireylerin zihinlerinde olumlu bir Türkiye ve Türk imgesi algısı oluşmasının beklenilmesi pek doğru bir yaklaşım olmayacaktır.



Şekil 11: “Türkisch Für Deutsche” (“Almanlar İçin Türkçe”) Ders Kitabı Kapak Görselinde ve Kitap İçerisinde Yer Alan Türkçe Öğrenen Bir Alman Tasviri (Liebe-Harkort, 1992: 63)

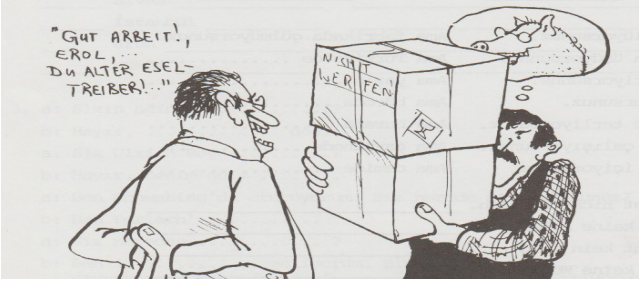
Kitabın henüz kapak sayfasında ve kitap içeriğinde Türkçe öğrenen bir Alman'ın konu edinildiği bir bölümde daha Türkçe öğrenen Alman “fes” ile resmedilmiştir. Dolayısıyla da Türk imgesi Osmanlı Devleti dönemi Türk tasviri ile aktararak Osmanlı – Türk kalıp yargısı çerçevesinde sunulmuştur. Bu görselin hem kitabın kapak sayfasında hem de kitap içeriğinde kullanılarak söz konusu bakış açısının pekiştirildiği görülmektedir.

İşçi tasviri ile sunulan Türklerin görselleri:



Şekil 12: Şefine Gazete Götüren Zeki isimli İşçi Tasviri ve Almanya'ya Giden Türk İşçi Tasvirleri (Liebe-Harkort, 1992: 66, 67, 112, 113)

Bu görsellerde karşılaşılan genel kalıp yargı Almanya'ya giden ve orada yaşayan Türklerin çoğunlukla işçi olmalarıdır. Görsellerde açıkça görülen diğer bir nokta ise Türklerin çöpleri temizleyen işçiler olarak aktarılmasının yanı sıra Türklerin Almanya'ya ilk giderken üzerlerine giyecek düzgün bir kıyafetleri dahi olmayan, yırtık, eski püskü, yamalı elbiseler giyen yoksul ve bakımsız bir imge ile aktarılmış olmalarıdır.



Şekil 13: Fabrika İşçisi Erol ve Erol'un Şefinin Tasviri (Liebe-Harkort, 1992: 78, 79)

Türk imgesinin yine işçi olarak aktarıldığı bu görselde sadece işçi kalıp yargısı değil ayrıca Alman işverenin Türklere bakış açısını içeren bir cümle ve Türk işçinin de Alman işverene yönelik zihnindeki şema görülmektedir. Türk işçiye yönelik "Gut Arbeit!, Erol, du alter Eseltreiber!" (Türkçesi: "İyi iş!, Erol, seni yaşlı eşek çobanı!") hitabı ile Alman işveren Türk işçiyi Türkiye'den gelmiş bir eşek çobanı olarak görerek aşağılamaktadır. Türk işçinin zihninde görülen tasvirde ise Alman işveren İslamiyet'te, dolayısıyla da Türk toplumunda 'pis' hayvan olarak kabul gören 'domuz' gibi gözlükle resmedilerek Alman işverene 'domuz' kalıp yargısı çerçevesinden bakıldığı görülmektedir.

Kitapta Türk imgesinin işçi kalıp yargısıyla aktarıldığı yazınsal kesitler:

[...] Hamdi Türkiye'den geliyor. Bursalı. Şimdi Münih'te oturuyor. BMW'de çalışıyor. Her gün çok yorgun. [...] (Liebe-Harkort, 1992: 70).

[...] Ayşe: Ben Karslıyım. Şimdi burada çalışıyorum.

Hamdi: Çok enteresan.

Ayşe: Sen de mi burada çalışıyorsun?

Hamdi: Evet, üç yıldır BMW'de çalışıyorum. [...] (Liebe-Harkort, 1992: 80).

[...] Ali (1): Benim adım da Ali. Ama soyadımız ayrı.

Ali (2): Öyle galiba. İşçi misin?

Ali (1): Evet, Ford'ta çalışıyorum.

Ali (2): Ben de Ford'ta çalışıyorum. [...] (Liebe-Harkort, 1992: 84).

Erdoğan beş yıl önce Almanya'ya geldi. [...] En sonunda Nürnberg'te bir işe girdi. Üç yıl orada çalıştı. Geçen yıl Münih'e geldi ve Metzeler'de çalışmaya başladı. Oradan da memnun kalmadı. Geçen aralıkta Türkiye'ye döndü. (Liebe-Harkort, 1992: 112).

[...] Meral: Bu Hans. İşçi misin?

Hasan: Hayır, öğrenciyim. Ya sen?

Meral: Ben işçiyim. Elisabeth de öğrenci. Hans da şoför. [...] (Liebe–Harkort, 1992: 144).

[...] Mustafa: Nerede çalışıyorsun?

Ayşe: Bir yıl Köln’de, sonra altı ay Hamburg’ta, iki yıl Hannover’de, bir yıl Göttingen’de çalıştım.

Mustafa: Nasıl? Beğendin mi?

Ayşe: Almanya’da çalışmaktan hoşlanmazsın.

Mustafa: Neden?

Ayşe: Çok çalıştırıyorlar insanı. [...] (Liebe–Harkort, 1992: 164).

[...] Gül: Ben Bachstraße’de oturuyorum. Siemens’te çalışıyorum.

Siegmar: Ben Agfa’da çalışıyorum. [...] (Liebe–Harkort, 1992, s. 200).

Kitaptan alıntılanan tüm bu metin kesitlerinde de görüldüğü üzere Almanya’da yaşayan Türkler sürekli tekrarlanan işçi kalıp yargısı çerçevesinde aktarılmaktadırlar.



Şekil 14: Alkol Kullanan Bir Türk’ün Alman Polisi Tarafından Evine Götürülüş Tasviri (Liebe–Harkort, 1992: 126)

Aşırı alkol kullanması sebebiyle Alman polisi tarafından evine götürülen bir Türkün resmedildiği bu görselde öne çıkan nokta Alman polisin Türk’ü yaka paça sürüklemesidir. Bu görselde Türk imgesi aşırı alkol tüketerek kendini kaybeden bir tasvirle sunulmasına ek olarak her ne kadar aşırı alkol kullanmış olsa da bunun karşılığı olmayan bir tutum olarak aşağılanan, insani olmayan davranışlara maruz bırakılan bir imge olarak gösterilmektedir.

“Glücklich, wer ein Türke ist” (“Ne mutlu Türküm diyene”) başlıklı metinden bir bölüm (Karl–Heinz, 2000: 25):

[...] Der Herrscher aller Gläubigen, der Kalif von Konstantinopel, hätte es sich nämlich verbeten, als Türke bezeichnet zu werden. „Türke“ war ein Schimpfwort; gleichbedeutend mit primitiv und ungehobelt. Es entstand für die Lebensweise derer, die noch immer lieber in Zelten hausten, als in den eroberten Städten sesshaft zu werden. „Ein Muslim bin ich, kein Türke“, hätte ein anatolischer Bauer noch am Ende des Ersten Weltkriegs von sich behauptet.” [...]

Türkçesi: [...] “Zira tüm inananların hükümdarı, Konstantinopolis’in Halifesi, Türk olarak adlandırılmayı yasaklayacaktı. “Türk” bir küfür sözcüğüydü: ilkel ve kaba, görgüsüz ile eş anlamlıdır. Türklerin yaşam tarzı fethedilen şehirlerde yerleşik hayata geçmek yerine hala daha çadırlarda yaşamaktan ileri gelmekteydi. Bir Anadolu çiftçisi birinci dünya savaşı sonrasında “Ben bir Müslümanım, Türk değilim” şeklinde kendini savunuyordu.” [...]

Bu metin kesitinde İstanbul hala “Konstantinopolis” biçiminde adlandırılmaktadır. Türk sözcüğü de “ilkel”, “kaba” ve “görgüsüz” ifadeleriyle eş tutularak bir küfür sözcüğü olarak ele alınmaktadır. Türk imgesine atfedilen bu olumsuz nitelendirmelerin yanı sıra metinde Türklerin hala çadır hayatı yaşadığını aktaran içerikler de bulunmaktadır. Son olarak da birinci dünya savaşında bir Anadolu çiftçisinin kendisini Müslüman kabul etmesine rağmen Türk olarak görmediği ifade edilerek; Türklük Anadolu Müslümanlarının dahi kabullenmek istemediği bir milliyet izlenimiyle aktarılmaktadır.

“Geçmiş olsun! – Gute Besserung!” başlıklı metinden bir kesit:

[...] “Gastfreundschaft wird in der Türkei großgeschrieben.” [...] (Labasque ve Labasque-Özdemir, 2015: 147).

Türkçesi: [...] “Misafirperverlik Türkiye’de büyük harflerle yazılır.” [...] (Labasque ve Labasque-Özdemir, 2015: 147).

Bu ifade ile Türk imgesi misafirperver bir toplum olarak sunulmakta ve Türkiye’de misafirperverlik konusuna önem verildiği aktarılmaktadır.

Türkiye’de Yayımlanmış Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretimi Ders Kitaplarında Türk İmgesi



Şekil 15: “Tägliches Leben” (“Günlük Yaşam”) Bölümü Başlangıcında Türkler İçin Kullanılan “Günlük Yaşam” Görseli (Akay-Zabun, 2018: 41)

Görselin kullanıldığı bölüm “Günlük Yaşam” (“Tägliches Leben”) başlığını taşımaktadır. “Günlük Yaşam” içerikli bu bölümde Almanların günlük yaşantılarına dair fikir vermek için evde aileleriyle yemek masasındaki bir anları ya da bir restoranda yemek siparişi verme görseli kullanılmaktayken Türkler içinse camide namaz kılan kalabalık bir cemaat görüntüsü tercih edildiği dikkat çekmektedir. Türk imgesi günlük yaşam temalı bir bölümde dahi Türkiye ve İslamiyet bağlamında Türk – İslam kalıp yargısı ile kategorize edilmektedir.



Şekil 16: “Besondere Tage” (“Özel Günler”) Bölümü Başlangıcında Türkler İçin Kullanılan “Özel Gün” Görseli (Akay-Zabun, 2018: 61)

“Özel Günler” (“Besondere Tage”) içerikli bölümde Almanların özel günlerine örnek mahiyetinde gelin ve damadın evlilik görüntüsüne yer verilirken Türklerin özel günü çerçevesinde ise yine İslamiyet’i ön plana çıkaran bir görsel kullanılmıştır. Buradaki asıl ayrıntı ise Türkler açısından kullanılan mahya aslı cami görüntüsünde yazan ifadenin özel bir günü değil özel bir ay olan Ramazan ayını ifade ediyor olmasıdır. Bu bölümde Türklerin özel günü olarak sadece Türklere değil bütün dünya çocuklarına hitap eden “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı”nın örnek olarak verilebilirdi. Türklere özgü milli ve dini daha birçok özel gün ve bayram bulunurken yine islami bir motif olan cami görseli eşliğinde kutsal bir süreç olan Ramazan ayı içeriğe dahil edilerek Türk imgesi Türk – İslam kalıp yargısı ile aktarılmıştır.



Şekil 17: Türk ve Alman Toplumlarından Sunulan Tarihi veya Tanınmış İmgesel Kişiler (Durmuş, 2013: 6)

Görselde en üstte “Almanca en çok kullanılan ikinci bilim dilidir.” ifadesinin hemen akabinde Einstein, Freud gibi tanınmış bilim insanlarının fotoğrafları yer almaktadır. Orta kısımda da “Almanca önemli bir kültür dilidir.” cümlesi aktarılarak Mozart, Goethe, Beethoven, Kafka, Bach, Schiller gibi bestecilerin ve yazarların fotoğrafları aktarılmıştır. Alt bölümde ise Almanca’yı ön plana çıkaran üstteki ifadelerde

olduğu gibi Türkçenin herhangi bir özelliğini aktaran bir ifade kullanmak yerine “Birçok Türk Almanya’da yaşıyor ve çalışıyor ve birçoğu da geri dönüyorlar.” cümlesi ile farklı bir nokta öne çıkarılmıştır. Nitekim görselde Alman bilim insanlarının, bestecilerin, yazarların fotoğraflarına yer verilirken Türk olarak ise sporcu, şarkıcı, manken, yönetmen gibi tanınmış simaların fotoğrafları görülmektedir. Bu tutumdan hareketle de Almanya ve Alman halkının kültür, sanat, bilim gibi değerlere önem veren bir kalıp yargı ile aktarılırken Türkiye ve Türk imgesinin ise kültür, sanat, bilimden ziyade magazin, spor gibi konularla ilgilenen bir kalıp yargı çerçevesinde aktarıldığının ifade edilmesi mümkündür.

“Die Gastfreundschaft” (“Misafirperverlik”) başlıklı bölümde geçen bir kesit:

“Türken: Gastfreundschaft, hilfsbereit, unterhaltsam, Traditionalismus, Höflichkeit, warmherzig.” (Varlık ve Balaban, 2018: 22).

Türkçesi: “Türkler: Misafirperverlik, yardımsever, eğlenceli, gelenekçilik, nezaket, sıcak kanlı.”

Bu metin kesitinde Türkler olumlu kalıp yargılarla nazik, sıcak kanlı, misafirperver, eğlenceli ve yardımsever olarak tasvir edilmektedirler. Aynı zamanda Türkler olumlu ya da olumsuzluk noktasında görece yoruma açık olan gelenekçi olarak da değerlendirilmektedirler.

“Typische Eigenschaften der Nationen” (“Ulusların tipik özellikleri”) başlıklı metin içerisinde geçen Türk imgesine yönelik bölüm:

“Die Gastfreundschaft ist eine der bekanntesten Eigenschaften von den Türken und hat in der Türkei einen großen Stellenwert. ... Also sie sind hilfsbereit und warmherzig.” (Varlık ve Balaban, 2018: 23).

Türkçesi: “Misafirperverlik Türklerin en bilinen özelliklerinden biridir ve Türkiye’de büyük bir öneme sahiptir. ... Aynı zamanda Türkler yardımsever ve sıcak kanlıdır.”

Bu bölümde Türk ulusu yine olumlu kalıp yargılar çerçevesinde yardımsever, sıcak kanlı ve misafirperver özellikleriyle aktarılmaktadır.

Almanya’da Yayınlanmış Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretimi Ders Kitaplarında Türk İmgesi



Şekil 18: Türk Misafir İşçi Osman KALİN ve Yaşadığı Eve Ait Görseller (Hilpert ve diğerleri, 2007: 80, 81)

Görseller göz önüne alındığında soldaki fotoğrafta arka planda Alman mimarisi bir yapı bulunurken ön planda ise metin içerisinde Türk misafir işçi olarak açıklanan Osman KALİN ve yaşadığı yer görülmektedir. Osman KALİN'in yaşadığı ev ise gece –kondu misali derme çatma ve yıkık – dökük bir kulübe görseli ile sunulmaktadır. Türk imgesinin bu bölüm metnindeki ve görsellerdeki sunumu incelendiğinde Almanya’ya giden Türklerin işçi olarak aktarılmalarının yanı sıra belki de istisnai biçimde böyle bir ortamda ve yapıda yaşayan bir Türk’ün imge olarak seçilip konu edinilmesiyle Almanya’da yaşayan Türklerin toplumsal yaşama ve modern hayata uyum sağlayamayan, çağa ayak uyduramayan bireyler olarak tasvir edildiklerinin düşünülmesi mümkün olmaktadır.

Osman KALİN’i konu edinen “Mach Opa, mach!” (“Yap büyükbaba, yap!”) başlıklı bölümde geçen bir cümle:

[...] “Arbeitskräfte fehlen, man holt „Gastarbeiter“ ins Land. 1963 kommt auch der Türke Osman Kalin.” [...] (Hilpert ve diğerleri, 2007: 80).

Türkçesi: [...] “İş gücü azalmıştı, ülkeye ‘misafir işçiler’ alınıyordu. 1963’te Türk Osman Kalin de gelmişti.”

İş gücü temininde ortaya çıkan eksiklikler sonrasında Almanya’ya misafir işçilerin kabul edildiğine değinilen bu cümlede Almanya’ya misafir işçi olarak gelen Osman Kalin isimli kişinin Türk oluşu anlatıma dahil edilerek Türk imgesi işçi kalıp yargısı çerçevesinde aktarılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Türk imgesini konu edinen alan yazındaki çalışmalar dikkate alındığında:

“Alman Kültüründe Türk İmgesi” adlı üç ciltlik eser ile tarihsel süreçlerde Türkiye ve Türk imgesinin Alman toplumundaki ve Almanya’daki konumunun yanı sıra Almanların Türklere yönelik bakış açıları, yaklaşımları ve tutumları tarihi arka planlarıyla okurlara sunulmuştur (Kula, 1992; 1993; 1997). “Avrupa’da İslam ve Türk İmajı” isimli kaynakta Türkiye, Türkler, Müslümanlık ve İslam üzerine özellikle medya aracılığıyla Avrupalıların gözünde oluşturulan olumsuz algı süreçleri hakkında detaylı bilgiler aktarılmıştır (Gökçe ve Gökçe, 2011). “Karikatürlerle Oryantalizm, Avrupa’nın Türk ve Türkiye Algısı” isimli eserde Osmanlı İmparatorluğu’nun zor dönemlerden geçtiği 1876–1909 yılları arasında Avrupalı karikatüristlerin kaleme aldıkları karikatürler incelenmiştir. Karikatürlerin analiz edilerek gerçekleştirildiği bu çalışmasıyla Avrupalıların bilinç altındaki Türkiye ve Türk imgesine yönelik bakış açıları ve yaklaşımları okurlara ulaştırılmıştır (Alkan, 2016). Editörlüğünü Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK’in yapmış olduğu “Dünyada Türk İmajı: Tarih Ders Kitaplarındaki Durum” adlı kitapta 38 ülkenin lise kademesinde okutulan tarih ders kitaplarında Türklerin – Osmanlıların hangi çerçevede konu edinildiği sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma dahilindeki ülkelerin lise tarih ders kitapları incelenerek tarih ders kitaplarında Türk ve Osmanlı ile ilgili konuların nasıl işlendiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda da ulaşılan olumlu ya da olumsuz örnekler aracılığıyla Türk imgesinin durumu üzerine değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir (Şimşek, 2018). “Kültürlerarası Etkileşim Bağlamında Alman Gazetelerinde Türkiye İmgesi” isimli çalışmada da bir toplumu yönlendirme noktasında önemli rol oynayan medyadan hareketle Alman gazeteleri analiz edilerek Türkiye ve Türk imgesine yönelik Alman gazetelerine yansıyan bakış açıları ortaya konulmuştur (Uluç, 2003). “Alman Karikatürlerinde Türk İmgesi” isimli çalışmayla 2000–2014 yılları arasında Almanya’da yayımlanmış olan karikatürlerde Türk imgesi bulunan içerikler incelenmiştir. Böylelikle de ilgili zaman aralığında Alman karikatürlerinde Türk imgesinin okurlara nasıl sunulduğunun analiz edilmesine imkân sağlayan bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Büyüktopçu, 2014).

Türk imgesi bu çalışma bağlamında değerlendirildiğinde hem Türkiye’de hem de Almanya’da yayımlanmış yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarının hemen hemen tümünde Türk imgesine atfedilen az veya çok kalıp yargı bulunduğu görülmektedir. Her iki ülkede de yayımlanan yabancı dil olarak Almanca öğretimi ders kitapları göz önüne alındığında ise Türk imgesine yönelik kalıp yargı içermeyen ders kitaplarıyla da karşılaşıldığı görülmektedir. Veri toplama aracı olarak incelenen bu gruptaki ders kitaplarından Türkiye’de yayımlanmış yabancı dil olarak Almanca öğretimi ders kitaplarının yarısında Türk imgesine yönelik kalıp yargılar tespit edilirken Almanya’da yayımlanmış yabancı dil olarak Almanca öğretimi ders kitaplarında ise bu tutum neredeyse yok denilecek biçimde azalmakta ve sadece bir ders kitabında Türk imgesine yönelik sınırlı sayıda kalıp yargılara yer verildiği görülmektedir. Diğer bir nokta olarak da hem yabancı dil olarak Türkçe hem de Almanca öğretimi ders kitaplarında Türk imgesinin yazınsal içeriklere oranla daha çok görsellerle aktarıldığı tespit edilmiştir. Böylelikle de Türk imgesine yöneltilen kalıp yargıların ilgili ders kitaplarını kullanan bireylerde daha kalıcı ve daha etkili olmasının yanı sıra görsellerle sunulan tüm detayların hatırlanabilmesinin amaçlandığının ifade edilmesi mümkündür.

Araştırma bulgularının elde edildiği yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Almanca öğretimi ders kitapları Türk imgesi çerçevesinde değerlendirildiğinde;

Türkiye’de yayıma hazırlanmış yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında dikkat çeken bir detay Türk imgesinin hala Osmanlı Devleti Türk tasvirleri ile aktarılmasıdır. Bir bölüm içerisinde kullanılan tiyatro görsellerinde Osmanlı – Bizans temalı bir oyundan sahne kesitlerine yer verilerek tarihsel süreçlerdeki Osmanlı – Bizans düşmanlığına yönelik bir kalıp yargı anımsatılmıştır. Türkiye’den görüntüler olarak sunulan bazı görsellerde ise Türk kadınları ve erkekleri Arap kültürüne ait kıyafetlerle Araplara benzetilerek resmedilmekte, hatta bir Türk’ün Arap Yarımadası’nda binek hayvanı olarak kullanılan deve ile Avrupa’ya seyahat etmesi görselleştirilerek Türk imgesi zihinlere Arap izlenimleriyle aktarılmaktadır. Bu ders kitapları Almanlara Türkçe öğretimi için hazırlanmış olmalarına rağmen Almanya’ya, Alman halkına, Alman kültürüne yönelik olumlu veya olumsuz kalıp yargılara yer verilmemiştir. Türk imgesi ise Türkçe öğrenmek isteyen Almanlara çok yoğun olmasa da bulgularda da görüldüğü üzere normalde olduğundan farklı algılarla yansıtılmıştır.

Almanya’da yayıma hazırlanan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında Türk ulusuna yönelik kalıp yargılar dikkat çekmektedir. Türklerin Almanya’ya misafir işçi olarak gitmelerinden kaynaklı olarak birçok metinde ve görselde Türk imgesi işçi kalıp yargısı ile tasvir edilmiştir. Hatta bu aktarımlardan birinde Alman patron Türk işçiye “eşek çobanı” olarak hitap ederken diğer bir metin kesitinde de Türk sözcüğünün küfür olarak değerlendirildiği görülmektedir. Aynı zamanda incelenen bu kategorideki ders kitaplarının genelinde kitabın daha kapak sayfasında ve içeriklerinde ilgisiz konularda cami görsellerine yer verilerek Türk imgesi ile İslamiyet iç içe geçmiş biçimde yansıtılmaktadır. Karşılaşılan diğer bir kalıp yargı bulgusu da Türk imgesinin Osmanlı Devleti dönemi Türk tasvirleriyle sunulmasıdır. Bir diğer olumsuz tasvir olarak da bir içerikte Türklerin trafikteki tutumlarını konu edinen bir görsel yer almaktadır. Bu görüntüde trafik akışı resmedilerek aktarılan olumsuz içeriklerin Türk toplumunun trafik kültürü ile örtüşmediği göz önüne alındığında Türk imgesinin zihinlere gerçekte var olmayan olumsuz kalıp yargılar çerçevesinde yansıtıldığı görülmektedir. Tüm bu olumsuz Türk imgesi aktarımlarına karşılık Almanya’da yayıma hazırlanan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarından sadece birinde geçen bir bölümde olumlu bir Türk imgesi olarak Türkler misafirperver olarak aktarılmaktadır.

Türkiye’de yayıma hazırlanmış olan yabancı dil olarak Almanca öğretimi ders kitaplarında salt Türk imgesine yönelik değil farklı uluslara yönelik hem olumlu hem de olumsuz kalıp yargılar yer almaktadır. Türkleri konu edinen bölümlerde olarak yardımsever, nazik, misafirperver, gelenekçi –geleneklere bağlı– sıcak kanlı ve eğlenceli gibi kalıp yargılarla karşılaşılmaktadır. Bu ders kitaplarında da dini konularla herhangi bir ilişkisi bulunmayan bölümlerde camideki cemaat görüntüsüne, cami görseline yer verilerek Türk imgesi ile İslamiyet aynı çatı altında bir arada sunulmaktadır. Dolayısıyla da Türkiye ile Müslümanlık kalıp yargısı zihinlerde canlı tutulmaktadır. Dikkat çeken diğer bir aktarımda ise Türk ulusunun kültür, sanat ve bilim gibi değerlere önem vermeyen bir izlenim ile yansıtılmaya çalışılmasıdır.

Almanya’da yayıma hazırlanan yabancı dil olarak Almanca öğretimi ders kitapları incelendiğinde ise Almanların kendilerine yönelik birçok kalıp yargıya yer vermelerinin aksine Türk imgesine yönelik kalıp yargıların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Sadece birkaç bulguda Türk imgesi hem işçi hem de içerisinde yaşadığı ortama ve topluma ayak uyduramamış, kulübe gibi yıkık – dökük eski bir evde yaşayan birey tasviriyle aktarılmıştır.

Kaynakça

AKAY-ZABUN, Oya, (2018). *Deutsch Schülerbuch für Gymnasien*. A1.1. Ankara: Ata Yayıncılık.

ALKAN, Necmettin, (2016). *Karikatürlerle Oryantalizm, Avrupa'nın Türk ve Türkiye Algısı*. İstanbul: Selis Kitaplar.

BÜYÜKTOPÇU, Mehmet, Burak, (2014). *Alman Karikatürlerinde Türk İmgesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara.

DURMUŞ, Sefa, (2013). *DaF Ist Spitze. A1.1*. İstanbul: YDS Yayıncılık.

ERSEN-RASCH, Margarete. I. (1980). *Türkisch Für Sie. Ein Moderner Sprachkurs Für Erwachsene*. Münih: Max Hueber Verlag.

GÖKÇE, Gülise ve GÖKÇE, Orhan, (2011). *Avrupa'da İslam ve Türk İmajı*. Ankara: Birleşik Dağıtım.

GÖKÇE, Orhan, (2001). *İçerik Çözümlemesi*, Ankara: Nurol Matbaacılık.

HENGİRMEN, Mehmet, (1993). *Türkçe Öğreniyoruz 4. Türkisch Aktiv*. Ankara: Engin.

HENGİRMEN, Mehmet, (2000). *Türkçe Öğreniyoruz 3. Türkisch Aktiv*. Ankara: Engin.

HILPERT, Silke, KALENDER, Susanne, KERNER, Marion, ORTH-CHAMBAH, Jutta, SCHÜMANN, Anja, SPECHT, Franz, WEERS, Dörte, GOTTSTEIN-SCHRAMM, Barbara, KRÄMER-KIENLE, Isabel ve REIMANN, Monika, (2007). *Schritte International 5*. Ismaning: Hueber Verlag.

İMANÇER, Dilek, (2008). Stereotipleri anlamak. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*. (3). s. 301-320. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/pub/euifdyhd/issue/45354/568254>.

İMANÇER, Dilek, (2013). Sosyal Psikolojik Açından Stereotip Kavramının Dil ve Metin Analizinde Kullanımı. *Selçuk İletişim*. 3 (3). s. 128-142. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/pub/josc/issue/19009/200833>.

KARL-HEINZ, Scheffler, (2000). *Einstieg Türkisch für Kurzentschlossene*. Münih: Hueber Verlag.

KOÇ, Nurettin ve HENGİRMEN, Mehmet, (1995). *Türkçe Öğreniyoruz 1. Türkisch Aktiv*. Ankara: Engin.

KOÇ, Nurettin ve HENGİRMEN, Mehmet, (1996). *Türkçe Öğreniyoruz 2. Türkisch Aktiv*. Ankara: Engin.

KULA, Onur Bilge, (1992). *Alman Kültüründe Türk İmgesi I*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

KULA, Onur Bilge, (1993). *Alman Kültüründe Türk İmgesi II*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

KULA, Onur Bilge, (1997). *Alman Kültüründe Türk İmgesi III*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

KUMRULAR, Özlem (2016). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

LABASQUE, Nicolas ve LABASQUE-ÖZDEMİR, Nil, (2015). *Kolay Gelsin! Türkisch Für Anfänger*. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen.

LIEBE-HARKORT, Klaus, (1992). *Türkisch Für Deutsche*. Frankfurt am Main: Cornelsen Scriptor.

ÖZÜSER, Esra. (2018). *Türkokratia – Avrupa’da Türk İmajı*. İstanbul: Kronik.

ŞİMŞEK, Ahmet (Ed.), (2018). *Dünyada Türk İmajı: Tarih Ders Kitaplarındaki Durum*. Ankara: Pegem Akademi.

TEZEL, Doğan, (2017). *Ne Güzel! Der Türkischkurs*. Münih: Hueber Verlag.

Türk Dil Kurumu, (t.y.). *TDK-Güncel Türkçe Sözlük*. İnternet Erişimi: <https://sozluk.gov.tr/>.

ULUAĞLI, Serhat, (2006). *İmgebilim, “Öteki”nin Bilimine Giriş*. Ankara: Sinemis Yayınları.

ULUÇ, Talat, Fatih, (2003). *Kültürlerarası Etkileşim Bağlamında Alman Gazetelerinde Türkiye İmgesi*. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.

VARLIK, Şahap ve BALABAN, Bülent, (2018). *Mein Schlüssel Zu Deutsch. B1.1*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan, (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin.

Extended Abstract:

In our contemporary world, individuals and societies are always in interaction with each other. In these interaction processes, individuals and even societies can develop positive or negative intellectual and behavioral attitudes towards each other through visual, auditory and literary materials transferred from the past to the present thanks to different variables. At this point, imaginative perspectives and approaches that include “stereotype” in both intellectual and behavioral frameworks for the target society have been encountered for centuries in both interpersonal and intercommunal communication processes. One of the interaction processes encountered with imaginary descriptions containing stereotypes in this manner is foreign language teaching processes and materials. The first cultural encounters in the process of foreign language teaching between source language, target language and societies can be accomplished with a section in the course material that contains a visual or auditory section; sometimes even with a word, a story, or a proverb that the instructor conveys about his native culture or the target culture. As a result of intercultural encounters that take place within different cultural structures, there may be ‘othering’ of target cultures in individuals or, more broadly, in societies, and therefore there may be ‘othering’ towards the target individuals and societies. As a result of this ‘other’ phenomenon, “stereotypes” may emerge between individuals and societies, which are positioned as the ‘other’ at the micro level, towards individuals and groups, and towards societies, nations and even races at the macro level. In language teaching materials, which are an integral part of foreign language teaching processes, it is possible to encounter stereotypical contents about both the language learner’s own linguistic and cultural world and the target linguistic and cultural world being learned. These transfers containing stereotypes can sometimes appear on the cover page of the book as soon as we receive a foreign language teaching textbook, and sometimes they can also be embedded between the lines of textbooks.

In this study, the Turkish image in Turkish and German teaching coursebooks as a foreign language, which were published both in Turkey and Germany, was analyzed within the framework of stereotypes. The qualitative research method was used to identify stereotypes attributed to the Turkish image in the foreign language teaching coursebooks, examined in the study. Within the framework of the qualitative research method, both visual and written content of the coursebooks were analyzed with the document analysis model. In this study, it is aimed to investigate the textbooks of German and Turkish as language learning materials for individuals who learn Turkish and German as a foreign language, and to analyze the findings containing stereotypes about the Turkish image that can be encountered in cultural, linguistic, intellectual, social, historical, religious, and life contexts contained in these textbooks. At this point, the textbooks for teaching Turkish as a foreign language and teaching German as a foreign language were examined in the context of stereotypes about the Turkish image from both language perspectives within the scope of this study.

For this purpose, considering the findings identified in the textbooks on teaching Turkish as a foreign language published in Turkey, the Turkish image is considered:

-within the framework of Arab depiction with clothes specific to Arab culture that are not related to Turkish culture and customs,

-intensely with the depictions of Turkish individuals of the Ottoman Empire period,

-in a section about Sultan Murat, one of the sultans of the Ottoman Empire, and his vizier, in addition to their messy clothes and the expression of the boatman that Sultan Murat and his vizier drank 2 glasses of raki, were depicted with frightening facial expressions and with a visual as if Sultan Murat had a glass for raki in his hand that left the readers with false impressions,

-with visuals reminiscent of the Ottoman / Turkish - Byzantine and Islam - Christian opposition in the historical processes,

-as it was transferred with the stereotype of “conservative Turks” due to its preference for the use of the Turkish language.

Considering the findings in the textbooks on teaching Turkish as a foreign language published in Germany, Turkey and the Turkish image are presented:

-even in unrelated sections, mosque images are included, mainly in the stereotype of Islam,

-with depictions through a traffic image that is incompatible with the functioning of traffic in Turkey and the attitudes of people in traffic and has no share of reality in any way, it does not recognize rules, disrupts the social order, overflows,

-within the framework of Turkish depictions of the Ottoman Empire period,

-with many visual and text sections that highlight that the Turks who went to Germany and lived there, worked as employee,

-with poor and neglected visuals wearing torn, shabby, patched dresses that do not even have decent clothes to wear when going to Germany as workers,

-in addition to equating the Turkish word with primitive, rude, vulgar expressions, it is also included in a text that is transmitted even as a swear word,

-as individuals who still live in tents instead of moving to sedentary life,

-in the form of “hospitable” in just one sentence.

When the findings of the textbooks on teaching German as a foreign language published in Turkey are evaluated, it can be seen that:

-even in irrelevant subjects, the Turkish image is considered from the point of view of Islam,

-Germany and the German people are transmitted with a stereotype that gives importance to values such as culture, art, science, while Turkey and the Turkish image are transmitted within the framework of a stereotype that deals with issues such as magazines, sports, rather than culture, art, science,

-more sections of texts include that Turks are hospitable, helpful, funny, traditionalist, kind, warm-blooded compared to foreign language teaching textbooks in other categories.

When the findings identified in the textbooks on teaching German as a foreign language published in Germany are examined, the Turkish image is represented:

-with the depiction of an individual living in a makeshift and dilapidated hut, like a night-land,

-as individuals who go to Germany as 'guest workers'.

Considering these findings of the study, it is seen that stereotypes about the Turkish image are intensively included in Turkish teaching as foreign language coursebooks published in both Turkey and Germany. When the German teaching as foreign language coursebooks published in Turkey are analyzed, it comes into prominence that the content of stereotypes about the Turkish image is relatively low. As for in the German teaching as foreign language coursebooks published in Germany, more limited stereotypes were found about the Turkish image in general. These prospective stereotypes imposed on images can positively or negatively affect the relations, interactions, attitudes and perspectives between individuals, societies and nations. At this point, by means of stereotypes attributed to the Turkish image in the foreign language teaching coursebooks examined in the study, it was analyzed how a Turkish image is reflected in the minds of individuals who use foreign language teaching coursebooks that contain stereotypes.